

Makale Geliş Tarihi

21.10.2025

Makale Yayın Tarihi

20.12.2025

Milli Mücadele Döneminde Kamu Yönetiminin Medya Araçları: Destekleyici ve Karşıt Söylemlerin Analizi

Media Tools of Public Administration During the National Struggle Period: An Evaluation of Supportive and Opposing Policies

Mustafa Gökberk ERTAN

Araştırma Görevlisi, Kapadokya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Orcid: [0000-0001-9484-4463](https://orcid.org/0000-0001-9484-4463)

Özet

Bu makalede, milli mücadele döneminde yayın yapan gazetelerin sürece olan etkileri incelenmiştir. İnceleme çerçevesinde, dönemin basınının hem halkı bilgilendirme ve direniş ruhunu besleme yönünden olumlu katkıları hem de işgal güçleriyle işbirliği yaparak mücadeleyi zayıflatma çabaları değerlendirilmiştir. Anadolu'da çıkan gazetelerin, milli bilincin oluşumundaki rolü vurgulanırken; İstanbul merkezli bazı gazetelerin ise kamuoyunu yanıltarak direnişi engellemeye çalıştıkları gösterilmiştir. Bu bağlamda, basının dönemin siyasi atmosferindeki belirleyici gücüne dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, Türk Siyasal Hayatı, Toplum, Stratejik Yönetim

998

Abstract

This article examines the impact of newspapers published during the national struggle on the process. Within the scope of the study, the positive contributions of the press of the period in terms of informing the public and fostering the spirit of resistance, as well as its efforts to weaken the struggle by collaborating with the occupying forces, are evaluated. While the role of newspapers published in Anatolia in the formation of national consciousness is emphasized, it is also shown that some Istanbul-based newspapers attempted to hinder the resistance by misleading the public. In this context, attention is drawn to the decisive power of the press in the political atmosphere of the period.

Keywords: National Struggle, Turkish Political Life, Society, Strategic Management

GİRİŞ

Basın, bireyin düşüncesini şekillendiren, kişiye hakim olmadığı konular hakkında fikir veren halkın ortak ve milli konularda bütünleşmesini sağlayan ve toplumu kriz anlarında kenetleyen bir iletişim aracıdır. Osmanlı Devletindeki ilk basın - yayın çalışmaları ise modernleşme çalışmaları ile birlikte 1831 yılında Takvim-i Veyaki gazetesi ile görülmektedir. Kanuni-esasi ise getirdiği özgürlük anlayışı ile basının özgür çalışması gerekliliğini vurgulamış ve bu sayede basılan gazete sayısında artış yaşanmıştır. Anayasanın istibdat dönemine yerini bırakmasıyla ise gazete sayısında gerileme yaşandığı bir döneme işaret etmektedir. 31 Mart olayı sonrası çehresi değişen Osmanlı basınında hareket serbestisi kazanılmış, devletin baskısı azalmış ve

tahakküm yerini anlayışa bırakmaya başlamıştır. Son Osmanlı halkında oluşmaya başlayan gazete okuma bilinci yerel gazetelerdeki çeşitliliğin artışı hız kazanmış taşra halkının gazete okuma alışkanlığı artmıştır. Birinci dünya savaşı sonrası parçalanma tehdidi ile karşı karşıya kalan halk, milli mücadele önderlerinin basın yolu ile verdiği demeçler sayesinde inancını korumuş ve kurtuluşun topyekün bir savaş ile olacağına inanmıştır. Ülkenin işgal altında kalmasının haksız olduğunu tüm dünyaya kanıtlama arzusu basından yararlanılarak gerçekleşmiştir. Milli mücadelenin propagandası bu sayede yapılmış Mustafa Kemal ve arkadaşlarına olan destek çığ gibi büyümüş, İzmir'in işgali sonrası oluşmaya başlayan Kuva-i Milliye ruhu basın sayesinde bütünlük kazanmıştır.

Düşmanı yurttan atmakla birlikte kazanılacak bağımsızlık inancı ve ulus devletlerin oluşmasıyla halkın cumhuriyet rejimini kabul etme isteği artmış, basın sayesinde ulus devletin inşasında meşruiyet kazanılmaya çalışılmıştır.

Milli mücadele dönemi boyunca yaklaşık yüz adet gazete çıkarılmış, çoğunluğu milli mücadeleye destek vermiştir. 1919'da Sivas ilinde yayımlanan İrade-i Milliye ve 10 Ocak 1920'de Ankara ilinde yayımlanan Hakimiyet-i Milliye gazeteleri milli mücadele hareketinin yarı resmi organları haline gelmiştir. İstanbul'da basılan milli mücadele destekçisi gazeteler ise: Tasvir-i Efkar, Vakit, İstiklal, İleri, Yeni Şark ve Tanin olarak öne çıkmaktadır. İrade-i ve Milliye ve Hakimiyet-i Milliye dışında anadolu basınında milli mücadeleyi destekleyen gazeteler ise: İzmir'e Doğru, Babalık, Yeni Gün, Açıksoz, İstikbal, Yeni Adana, gazeteleridir.

İstanbul Hükümetinin milli mücadeleye olan karşı tutumu basına da yansımıştır. Basın baskı altına alınmaya çalışılmış, mücadelenin ilk yıllarında özellikle İstanbul'da yayımlanan gazeteler sansürlenmiştir. Savaşın getirdiği yıkım ekonomiyi de derinden etkilemiş dolayısıyla gazetelerin basımında kağıt ve mürekkep eksiklikleri milli mücadele kalemlerini olumsuz etkilemiştir. Milli mücadeleye taraftar olan gazeteler ve gazete yazarları olduğu gibi bu dönemde milli mücadeleye karşıt olan, İstanbul hükümeti yanlısı gazetelerde bastırılmıştır. İstanbul Hükümeti taraftarı gazetelerin önde gelenleri ise: Peyam-ı Sabah, Alemdar ve Ferda'dır. Gazete kalemlerinin iktidar – muhalefet çekişmesinde taraf tutma yoluna gitmesi milli mücadele döneminin politik gerçeğidir.

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Milli Mücadele dönemine ait arşiv gazeteleri, dönemin siyasi ve toplumsal atmosferini yansıtması açısından sistematik biçimde incelenmiştir. Araştırmada hem Milli Mücadele yanlısı (örneğin İrade-i Milliye, Hakimiyet-i Milliye) hem de karşıtı (örneğin Alemdar, Peyam-ı Sabah) gazetelerin içerikleri; kullandıkları dil, halk üzerindeki etkileri ve siyasi duruşları üzerinden analiz edilmiştir.

Gazetelerin politik eğilimleri, dönemin halk algısı üzerindeki etkisi ve kamuoyunda nasıl bir yönlendirme gücü oluşturduğu tarihsel bağlam içinde yorumlayıcı analiz yöntemiyle ele alınmıştır. Bu yöntem sayesinde gazetelerin sadece bilgi aktarıcı değil, aynı zamanda siyasi aktör gibi işlev gördükleri savı desteklenmiştir.

Milli Mücadele Yanlısı Gazetelere Genel Bir Bakış

Halkın bilincinin arttırılmasında gazetelerin çok önemli olduğu düşüncesini benimseyen Mustafa Kemal milli mücadele başlamadan önce Minber gazetesinin çıkarılmasında büyük bir rol oynamıştır. Zor şartlar altında mücadeleyi sürdüren ve milletini ayakta tutmaya çalışan Anadolu halkına Anadolu'da çıkarılan gazeteler itici güç olmuştur. 6 Nisan 1920'de Anadolu Ajansının kurulması ile halka siyasi yönde bilgi aktarılmış, telsizle haberleşme sağlanmış, kitaplar yayınlanmış ve milli mücadelenin dünyaya karşı propagandasını gerçekleştirmek için farklı dillerde haberler yayınlanıp çeşitli ülkelere haberler servis edilmiştir (Akalin, 2004; 16).

Dönemin gazetelerinde dilin oldukça duygusal olduğunu söylemek mümkündür. Kahramanlık ile ilgili yazılar ve şiirler gazetelerin içeriklerini süslemektedir. Düşman işgalinden kurtuluş en büyük gaye olarak göze çarpmaktadır. Haber başlıkları yalın ve anlaşılır ifadelerden oluşurken metinlerin içeriği biraz daha süslüdür. Milleti direncini kıracak olayları haber edinmek yerine pozitif olaylar ekseninde haberler yapılarak bütünlük duygusunu pekiştirmek ana amaçtır. Önceleri Millet-i Sadıka olarak anılan Ermeniler artık öteki algısı ile işlenmekte ve Batı tamamen düşman olarak hedef gösterilmiştir. Şark'ın Garp karşısındaki mücadelesi bir onur mücadelesi hassasiyeti içinde işlenmiştir. Kuva-i Milliye'de olduğu gibi gazetelerde de her bölgede bütünlük ve beraberlik, yardımlaşma söz konusudur. Birbirlerine karşı son derece yardıma açık, fikir alışverişine müsaittirler.

Düşmanın eline geçen bölgelerde büyük bir yayın yasağı uygulanmış fakat Türk milletini bağımsızlığa kavuşturmayı amaçlayan gazeteciler susmamıştır. Türk basını topyekün savaşta büyük bir erdem göstererek yoksulluklar içinde mücadelesini sürdürmüştür. Bu zorlukların en başında gelen bir hususa değinmek gerekirse milli mücadele karşısı gazeteler Avrupa'dan kaynak desteği alırken milli mücadeleye destek olan gazeteler ambalaj kağıdına basım yaparak yayın hayatına devam etmiştir. İstanbul hükümeti ve işgalci ülkeler el birliği ile gazeteleri ortadan kaldırmaya, gazeteleri kapatıp milli bilincin uyanmasına engel olmaya çalışsalar da bunu başaramamışlardır (Karahana, 1988; 5).

Dönemin gazeteleri büyük imkansızlıklar içinde yayın hayatlarını sürdürmeye çalışmıştır. Yeni Gün Gazetesi Ankara'da yayımlandığı sıralarda yazarların çalışabilecekleri masalarının dahi olmadığı, dizleri üzerinde yazı yazdıklarını ifade etmekte fayda vardır. Buna ek olarak sahip oldukları basım makinesinin de el ile çalıştığını yani kol gücü ile çevrilerek çalışabildiğini belirtmek gerekmektedir (Arsoy, 2019; 39).

İstanbul Hükümetinin artan baskıları bazı gazetelerin isim değişikliği yönetimini seçmesine sebep olmuştur. Buna bir örnek bağlamında araştırmada değinilmeyen Konya'da yayınlanan Öğüt gazetesi verilebilir. Bu gazetenin ismi Nasihat gazetesi olarak değiştirilmiş sonrasında da gazete İngiliz hükümetinin kararı ile zor kullanılarak kapatılmıştır. İstanbul hükümetinin bu tür baskıları İkinci İnönü Savaşına kadar sürmüştür (Bayat, 2015; 10-12).

Düşman işgalinin artması ve İzmir'in işgal edilmesi sonrasında milli mücadelenin sembolü haline gelen ilk kurşun Hasan Tahsin tarafından atılmıştır. Sonrasında ise Hasan Tahsin işgalci güçler tarafından şehit edilmiştir. Hasan Tahsin'in şehit olmadan önce Avni Muhiddin ile birlikte çıkardığı "Hukuki Beşer" gazetesi milli mücadelenin ilk gazetelerindendir (Yalçınkaya, 2019; 20). Bir gazetecinin düşmana kurşun sıkması gazetecilerinde milli mücadele ekseninde daha yüksek bilinç ile mücadele etmelerine neden olmuştur. Hasan Tahsin'in ve Hukuki Beşer gazetesinin milli mücadele adına muazzam bir kamuoyu yarattığını söylemek mümkündür.

İstanbulda yayımlanan gazetelerin daha çok baskı altında olması nedeniyle dilini apolitik göstermesi ve milli mücadele konusunda fanatik şekilde yayım yapmadığını söylemek mümkünken Anadolu basınının görece daha az sansür ve daha az baskı altında olduğu için milli mücadeleye daha net destek verdiğini söylemek mümkündür.

İstanbul'da Basılan Milli Mücadele Yanlısı Gazeteler

"Tasvir-i Efkar" gazetesi, kuruluşu 1862 yılına dayanan Şinasi çıkarılan, milli mücadele döneminde Ankara tarafına destek veren fakat milli mücadele döneminde kurulmayan bir gazetedir. 1909 yılında Ebüzziya Tefvik tarafından yayın hayatına merhaba diyen gazete İstanbul hükümetinin yaptırımlarına rağmen milli bilinci uyandırmaya yönelik yayınlar yapmış politikasından taviz vermemiştir. Bu gazetenin dikkat çeken diğer bir farklılığı ise döneminde

Mustafa Kemal'in biyografisini yayınlayan ilk gazete olmasıdır (Karahan,1988; 23). Bu sayede halk inandığı lideri yakından ve detaylı tanıma fırsatı yakalamıştır. Gazete bünyesinde çalışan Ruşen Eşref Ünaydın milli mücadelenin yakın takibi için Sivas Kongresine katılmış detaylı bilgiler edinerek kongre kararlarını okuyucuları ile paylaşmıştır. Gazete yöneticileri mücadeleyi yakından takip etmek için Batı Cephesindeki çeşitli bölgelere muhabirlerini göndermiştir. 1921 yılından itibaren ismi değişen ve yayın hayatına Tevhid-i Efkâr olarak devam eden gazete günlük yayınlarına devam etmiştir. Gazete kendisini “Müstakil-ül Efkâr Gazete” olarak tanımlamıştır (Koçak, 2018; 1). Dört sayfadan oluşan gazete günlük yayınlanmıştır. Gazetenin ilk sayfalarında ulusal düzeyde yaşanan en önemli siyasi gelişmeler yer alırken milli mücadele konularına yer verilmiş, ikinci ve üçüncü sayfalarından dış siyaset hakkında da gelişmeler okuyuculara aktarılmıştır.

“Vakit Gazetesi” 1875-1884 yılları arasında Osmanlı Devletinde yayımlanmış, ara verildiği dönem sonrasında Mondros Ateşkesinden bir yıl önce 1917 yılında tekrar basılmaya başlanmıştır. O dönem Ahmet Emin Yalman gazetenin yeni kurucusu ve başyazarıdır. İstanbul’da basılan bir gazete olan Vakit, İstanbul hükümetinin baskısını üzerinde fazlasıyla hissetmiş ve mücadelenin ilk yıllarındaki sayılarında Anadolu direnişine pek fazla yer verememiştir. Günün şartları ekseninde Anadolu’da haber alma konusunda da zorluklar yaşamıştır. 4 Temmuz 1920’de “İzmir Cephesinde Vaziyet” ismiyle yayınlanan haberde Mustafa Kemal, İsmet İnönü ve Fevzi Çakmağın resimlerini yayımlayarak haber yapması sebebiyle gazetenin yayın yapmasına on bir günlük ara verilmiştir (Yalçınkaya, 2019; 29). Bu gelişmelerin ardından Vakit Gazetesi ayakta kalabilmek için misyonuna ters olan yayınlar yapmak zorunda kalmıştır. Gazetede, cephelelerdeki gelişmelerin paylaşılması bakımından Batı Cephesi başı çekmektedir. 1921’den itibaren Doğu ve Batı Cephesi ile ilgili ayrıntılı gelişmeler verilmeye başlanmıştır. Gazete Anadolu’daki direnişin mutlu sonla tamamlanmasının ardından bu haberi okuyucularına çiçek desenleri ile servis etmiştir. Savaşın bitmesinin ardından barış anlaşmalarını ve konferansları da yakından takip eden gazete Mudanya Konferansı, Londra Konferansı, saltanatın kaldırılması gibi konuları da okuyucuları ile paylaşmıştır.

“İleri Gazetesi”, Celal Nuri ve Suphi Nuri tarafından 1919 yılında İstanbul’da kurulmuştur. Milli mücadele döneminde cephelelerdeki gelişmelerin en net şekilde öğrenildiği İleri gazetesi milli mücadelenin İstanbul ayağı konumundaydı (Akalin, 2004; 31). Gazete dört sayfadan oluşmakta ve her gün yayınlanmaktaydı. Atatürk’ün kaleminden dökülen lakin başka isimlerin imzası altında birçok makale yine bu gazetede yayınlanmıştır (Karahan, 1988; 34). Gazete 1924 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüş ve İstanbul Hükümetine karşı bir tutum sergilemiştir. İstanbul’da olmasına rağmen sert ve kesin bir dili olan gazete dönemin sivri gazetelerinden olmuştur. Mustafa Kemal, bu gazetenin kritik bir rol üstlendiğini kurmaylarına her fırsatta deklare etmiş gazetenin maddi açıdan sürekli desteklenmesini ve göz ardı edilmemesini istemiştir. Gazete milli mücadele döneminde görevini yerine getirmiş 1924 yılında ortadan tamamen kalkmıştır.

“Tanin Gazetesi” diğer Ankara yanlısı gazetelere bakıldığında farklı özellikleri ile göze çarpmaktadır. Özünde İttihatçı bir gazete olan Taninde, Hüseyin Cahit önderliğinde milli mücadele döneminde cumhuriyet rejiminin egemen olması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ancak acele edildiğine ve hilafetin kaldırılmasına kamuoyunun hazır olmadan kalkışılması gerektiğine dair görüşlere sahiptir. İkinci Abdülhamid döneminin en çok satılan gazetesi olan Tanin Gazetesi yıllar geçtikçe eski tirajını kaybetmiştir. Milli mücadele dönemi esnasında Hintli müslümanların önderi Ağa Han İsmet Paşaya mektup göndererek halifeliği korumasını istemiş ve bu durum haberleştirilerek çeşitli gazetelerde yayımlanmıştır. Sonrasında başta Hüseyin Cahit olmak üzere İktidam’dan Ahmet Cevdet, Tevhid’i Efkâr’dan Velid Ebüzziya İstiklal Mahkemelerinde vatana ihanet suçundan yargılanmışlardır (Karahan, 1988; 27).

Milli mücadelenin ilk yılında yayın hayatına başlayıp bir sene kadar kısa bir süre yayın yapan “Hadisat Gazetesi” Türkçülük mottosuyla yola çıkmış, devletin içinde bulunduğu durumun acı verici olduğunu ve başta İstanbul olmak üzere tüm batılı güçlerin ülkeden çıkarılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Yazar kadrosunda Cenab Şahabettin, Süleyman Nazif, Yusuf Ziya Ortaç gibi isimler bulunmaktadır (Kocabaş, 2019; 3). İstanbulda itilaf devletlerinin baskısının en yoğun olduğu dönemde yayınlarına devam etme gayretinde bulunan gazete sansüre maruz kalmış ayakta kalmak için gerekli finansı tam anlamıyla sağlayamamıştır. Doğu illerinin Ermenilere asla verilmemesi gerektiği ifade eden gazetede bu bölgenin Türklere ait olduğu net ve kararlı bir dil ile belirtilmiştir. Mondros Ateşkes Anlaşması’nın hükümleri, diğer itilaf devletleri ile yapılan barış anlaşmaları, Enver Paşa’nın yurt dışına çıkışı, Paris Barış Konferansı gibi çok önemli konular okuyucular ile paylaşılmıştır. Osmanlı son dönemindeki Babıali’nin sürekli değiştiği günlerde Ahmet İzzet Paşa hükümetine inanıldığına yönelik yayınlar yapılmış ve onların millete hainlik yapmayacağına kanaat getirilmiştir. Askeri, iktisadi, sosyal konuların yanı sıra yabancı dilde yayınlanan gazetelerinde bazı yazıları gazetede yer almıştır. Gazetede yayınlanan “Kara Bir Gün” isimli yazı, İstanbul’a ayak basan Fransız komutanını ayıplamış ve Paris kentinde bir zamanlar Almanlar tarafından işgal edildiğini yazarak büyük bir dikkat çekmiştir (Taşçı, 2015; 6). Gazetede Rusya’da düşman olarak nitelendirilmiş, Türk’ün Türkten başka dostu yoktur şeklindeki düşünce aktarılmıştır. Rusların, Ermeni devleti kurma fikri de sert bir dille eleştirilen gazetede Çanakkale cephesinin açılmasında bile Ermeniler suçlanmıştır. Süleyman Nazif, Talat Paşanın genellikle üretmek yerine yıkmak üzerine bir hareket yönü olduğunu ve devletin önemli kademelerine nepotizm ile yakınlarını getirdiğini ifade etmiştir. Nazif, Enver Paşa için de askerlerin can güvenliğini düşünmediği ve gereksiz hırslara sahip olduğu yönünde eleştirilerde bulunmuştur (Taşçı, 2015; 11).

Milli mücadele döneminin akşam saatlerinde dağıtılan gazetesi olan “Yeni Şark Gazetesi” İstanbulda okuyucuları karşısına çıkmıştır. Başyazarı Rauf Ahmet Bey’dir. Her gün okuyucuları ile buluşmuştur. Gazetenin ilk sayfasında politik ve Türk ordusunun durumu üzerine haber işlediği, ikinci sayfasında Anadolu’nun içinde bulunduğu karmaşayı paylaştığı, diğer sayfalarında ise görece daha güncel konuları yazdığını ifade etmek söz konudur. Abdülhamid’in tahttan indirilmesinden itibaren ülkenin büyük bir buhran içinde olduğunu Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı ile parçalanmak ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldığını, bu durumun sadece milletçe sorumluluk alarak değişebileceği yazılmıştır. Bu düzensizlik ortamından yeni devlet kurma bağlamına geçildiğinde ekonomi, ilim, tecrübe gibi değerlerin öne çıkması gerektiği ifade edilmiştir. İstanbul Hükümeti’nin onayladığı Sevr Anlaşmasını kesinlikle tanımadığını ifade eden gazete yönetimi, bu anlaşma ile devletin idam sehvasına sürüklendiğini belirtmiştir. Gazetede sosyal konulara da değinilmiş, kadın hakları, kadının güncel hayattaki yeri üzerine makaleler yayınlanmıştır. Gazetenin yazarları batı cephesinde savaşın devam ettiği sırada Afyon’un stratejik konumu dolayısıyla alınması gerektiğini ve alındığı takdirde Uşak-Gediz arasının güvende olacağını bu sayede Yunan ordusunun gücünün kırılacağını vurgulamıştır. Batı Cephesindeki gelişmelerin Türkler adına olumlu devam etmesi üzerine Edirne Komutanı Cafer Tayyar Bey’in Yunanlılara karşı bir beyanatına yer verilmiştir. Beyanatta Yunan ordusunun zannettiği gibi Türk ordusunun zayıf olmadığını ve onların hayal kırıklıklarına uğradığını ifade etmiştir (Demirci, 2019; 26). Dış basını sürekli takip eden gazete çokça diğer yayınlardan alıntı yapmaktadır. Yunan basını özellikle takip edilmiş, cephelerdeki gelişmelere göre verdikleri reaksiyonlar Yeni Şark Gazetesinde yayınlanmıştır. Yunan komutanı Nider’in Mustafa Kemal ve savaşın durumu hakkındaki demecini yayınlayan gazete Nider’in, Mustafa Kemal için eşine az rastlanır bir lider sözünü yayınlamıştır (Demirci, 2019; 34).

Anadolu'da Basılan Milli Mücadele Yanlısı Gazeteler

“İrade-i Milliye Gazetesi” kurtuluş savaşının sembol haline gelen ve en çok bilinen gazetelerinden birisidir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Sivas kongresinde adeta Kuva-i Milliye hareketinin sesi haline gelecek İrade-i Milliye Gazetesinin kurulmasına karar vermiştir. Bu gazete ile Mustafa Kemal'in amacı gerekli kamuoyunu oluşturmak, milli mücadele rotasını halka anlatmak ve milleti arasında bütünlük sağlamaktır. Mustafa Kemal'in bu gazetede birçok makalesi yayınlanmıştır. Mustafa Kemal'in Sivas'tan ayrılmasının ardından misyonundan çok farklı noktalara gelen İrade-i Milliye gazetesi, gazetenin iki yazarı Hayri Lütfullah ile İttihat Ve Terakki sempatisini Halis Turgutun çekişmeleri sonucu kapatılmıştır. İrade-i Milliye'de batı sömürgeciliği karşısında duran Sovyet Rusya dost bir ülke olarak ele alınmaktadır. İrade-i Milliye, diğer Kemalist Anadolu basın gibi uluslararası politikada Ankara'yı izlemiştir. Dünya barışı üzerine geliştirdiği söylemleri ile İrade-i Milliye'nin "ütopik" bir bakış açısı da vardır (Tamer, 2003; 18).

Şekil 1: Milli Mücadelenin Sesi : İrade-i Milliye Gazetesi

Mustafa Kemal'in kurduğu diğer bir gazete ise Anadolu Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin yayın organı olan “Hakimiyet-i Milliye” gazetesidir. 10 Ocak 1922 tarihinde yayın hayatına başlayan gazete ilk çıktığı zamanlarda haftada iki gün basılırken zamanla cumartesi günleri dışında haftanın her günü çıkmaya başlamıştır. Mustafa Kemal gazetesinin topluma ulaşabilmesi için gazetenin meclis üyeleri eliyle dağıtılmasını sağlamıştır. Hakimiyet-i Milliye milli mücadeleye destek vermesinin yanı sıra yeni kurulan Millet Meclisinin vizyonu hakkında da halkı aydınlatmıştır. Gazete 1934-1971 yılları arasında da Ulus ismiyle yayın hayatına devam etmiştir (Yalçınkaya, 2019; 22).

Anadolu'da milli bilincin uyanmasında önemli gazetelerden birisi de Kastamonu da yayınlanan “Açıksöz Gazetesi”dir. 15 Haziran 1919'da yayın hayatına başlayan gazetede Mehmet Akif Ersoy'un yazdığı milli marşımız okuyucular ile paylaşılmıştır (Yetim, 2015; 7). Açıksöz Gazetesi de büyük zorluklar ile yayın hayatına devam etmiştir. İlk zamanlarında haftada tek gün çıkarırken Kastamonu'nun Kuva-i Milliye'ye katılmasından sonra haftada iki, İstanbul'dan Anadolu'ya ulaştırılan gazetelerin getirilmesinden sonra ise her gün dağıtılmıştır. (Akalin, 2004; 24). Batıya karşı sert bir tutum içerisinde olan gazete İstanbul Hükümetini de hain olarak lanse etmiş çığ gibi büyüyen milli mücadelenin Batı Karadeniz ayağı haline gelmiştir. Bölgedeki çevre illere de dağıtılan gazete beklenilenden daha büyük kitlelere hitap etmiştir. Bazı zamanlarda İstanbul'da bile dağıtıldığı olmuştur. Dönemin gazetelerinin en

büyük özelliklerinden birisi olan bütünleştiricilik ilkesi çerçevesinde Zonguldakta kutlanan İstiklal-i Osmani Günü okuyucular ile paylaşılmıştır. Ziya Gökalp'inde yazısının yer aldığı sayıda gazete bugüne değinerek birçok etnikten kişinin konuşmasına yer vermiş Mustafa Kemale olan güveni göstermiş TBMM'ye tam destek çağrısı yapılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin ülkeyi zilletten ve esaretten kurtardığını ifade etmişlerdir (Eski, 2009; 218-226).

1910 yılında faaliyete başlayan “Babalık Gazetesi” milli mücadele dönemine iz bırakan ve otuz iki sene faaliyet gösteren döneminin rüştünü ispatlamış gazetelerden biridir. Mücadele döneminde gazetenin bir numaralı ismi Yusuf Mazhar Bey olarak göze çarpmaktadır. Konya ilinin yerel bir gazetesi olarak karşımıza çıkan gazete mücadele döneminde yayınlarına haftada tek gün olarak başlayıp zamanla her gün yayın yapmıştır. Konya'nın işgali sırasında halkı düşmana karşı mücadele etmek için harekete geçirmiştir. Bölümleri dahili haberler, harici haberler, içtimai faaliyetler ve vilayet haberleri olarak dörde ayrılmaktadır (Bayat, 2015; 16). Gazete mücadele döneminde hemen her sayısında Mustafa Kemal'in yanında olduğunu deklare etmiş ve toplumun direncini attırma konusunda tetiklemiştir. Mustafa Kemal'in Konya iline sık ziyaret yapmasından dolayı bu gezintiler gazetede yer almıştır. Anadolu'ya özgü bir gazete olmasına karşı İstanbul Hükümetinin baskısını hisseden gazete 1921'den itibaren hükümetin direnci kırıldıktan sonra daha özgür yayınlar yapmış kimi zaman ordunun zafer haberlerinde akşam baskıları da dağıtılmıştır. Gazete saltanatın kaldırılmasını okuyucuları ile paylaşmış ve bu durumun getireceği değişimin maddelerini ortaya koymuştur. Milli Şef İsmet İnönü, bu gazete için kadim dost benzetmesi yapmıştır.

Ankara ilinde çıkan ilk günlük gazete olan “Yeni Gün Gazetesi” İstanbul Hükümeti tarafından yoğun baskılar altında kalmış ve merkezini bir dönem Anadolu'ya taşımak zorunda kalmıştır. Bünyesinde bulundurduğu yazarların birçoğu meclis üyesi olup donanımlı insanlardan oluşmaktadır. O günün şartlarında SSCB'nin ideolojisi benimsemiştir. Manda ve himayenin kesin olarak reddi ve hür bir devlet vurgusu yapılmıştır. Yeni kurulacak ülke ile ilgilide planları, öngörülerini olan gazete tarım ve sanayinin gelişimiyle kalkınmanın gerçekleşeceğini savunmuştur. Bu gazete milli mücadeleyi desteklerken Ankara Hükümetine koşulsuz bağlı değildir. Yayınlandığı sürede günlük olarak servis edilen gazete 1921 yılında milli mücadelenin zaferle sonuçlanmasının ardından misyonunu tamamlayıp ortadan kalkmıştır. Gazetenin başyazarı Yunus Nadi, o günlerde batı cephesinde mücadele edilen Yunanlıları ikiye ayırmış bunu bir çalışmada paylaşmıştır. Ona göre Emperyalizme hizmet eden Yunanlılar ve Türklerle savaşmak niyetinde olmayan Yunanlılar şeklinde iki grup vardır. İngiltere'nin Türk toprakları üzerindeki emellerini gerçekleştirmek için onları maşa olarak kullandığını belirtmiştir (Arsoy, 2019; 40). Yusuf Nadi'nin yanı sıra Ziya Gökalp, Mahmut Esat, Aka Gündüz gibi isimleriyle dikkat çekmektedir. Yusuf Nadi'nin 1924 yılında Cumhuriyet gazetesini kurduğu döneme kadar yayın hayatına devam etmiştir.

Şekil 2: Milli Mücadele Dönemi Yeni Gün Gazetesi

Akdeniz bölgesinin incisi Adana'nın itilaf devletleri kuvvetlerince işgal edilmesinden sonra Adana'da kamuoyu oluşturma zorunluluğu ortaya çıkmış akabinde Ahmet Remzi Bey'in başı çektiği Avni Bey'inde bünyesinde bulunduğu bir ekiple "Yeni Adana Gazetesi" yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin yazı işleri müdürü Ferit Celal Bey, başyazarı Ferid Celal Güvendir. Yeni Adana gazetesi haftada iki gün basılmıştır. Bununla birlikte gazetenin logosunda "Kilikya Türk Ülkesidir" yazısı yer almaktadır. Akdeniz Bölgesinin en önemli kamuoyu gücü olan Yeni Adana Gazetesi maddi açıdan da bir o kadar tersine sıkıntılar çekmiştir. Mersin ve Tarsusta milli mücadele bilincinin oluşması adına gazete bu bölgelerde de dağıtılmıştır (İslam, 1995; 18). Kuva-i Milliye'nin güçlenmesi adına çağrışımlar yapılmış eli silah tutanlardan cephelere katılım arzulanmıştır. Gazetenin ilk sayfasında devletin siyasi meseleleri ve askeri mühimmatı paylaşılmıştır. Yapılan haberler Anadolu Ajansının paylaştığı haberler ile paraleldir. Diğer sayfalarda ise yerel meseleler ağırlıklı işlenmiştir. TBMM'nin açılmasından sonra zaman zaman TBMM hakkında yayınlar yapılmıştır. Gazeteye ait özel bir binanın olmamasının yanı sıra kağıt bulma sorunu ile yüz yüze kalınmış ve soba yakıtlarının artıklarından mürekkep yapılmıştır. Bu denli zor şartlar altında yayın yapan bir gazetenin okuyucuları da "düşmanı yurttan atma" konusunda çok gayretli olmuştur. Bölgedeki Fransızlara karşı hem savaş meydanında hem de savaş meydanı arkasında mücadele edilmiştir. Sakarya Meydan Muharebesi'nin kazanılmasından sonra bu haberi paylaşan gazeteye Fransız güçleri tarafından yasaklar getirilmiştir. Bu durum itilaf devletlerinin Yeni Adana Gazetesinden ne denli çekindiklerini göstermektedir. Gazete, Mustafa Kemale son derece inanmış ve güvenmiş, siyasi ve ekonomik anlamda tam bağımsız bir Türk devletinin kurulacağını sürekli deklare etmiştir. Mustafa Kemal'in yazdığı Yunan Haydutları'nın Son Cinayetleri, İnsaniyet Utansın beyannameleri gazete okuyucuları ile paylaşılmıştır (İslam, 1995; 65). Gazete Londra Konferansıyla yakından ilgilenmiş ve gelişmeleri takip etmiştir. Mustafa Kemal'in başkomutanlığı alması ve Tekalif-i Milliye Emirlerinin tamamı gazetede okuyucular ile paylaşılmıştır. Sakarya Meydan Muharebesinin kazanılmasını büyük bir coşku ile yayınlayan gazete başta Mustafa Kemal olmak üzere tüm orduya şükranlarını belirtmiştir.

1005

Milli mücadele döneminde Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun başyazarlığını yaptığı kökeni 1894 yılına dayanan "İkdam Gazetesi" İzmir'in işgali olmak üzere İstanbul'un durumunu da işlemiştir. Yazarları Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmet Rasim, Babanzade İsmail Hakkı gibi dönemin önde gelen isimlerdir. İstanbuldaki direnişin halka duyurulması ve bilinç oluşturulması adına döneminde İstanbul'a muhabir yollayan ilk gazete olarak tarihe geçmiştir. Yakup Kadri'nin gazetede yayınladığı makaleler incelenecek olursa batı ile doğuyu karşılaştırdığı, Batıyı gelişmiş ve modern; Doğuyu ise geride kalan, kendisini geliştiremeyen medeniyetler olarak gördüğü belirtilebilir. Batı'dan gelen medeniyeti kabul etme konusunda siyasilerin hata yaptığını ve bugünlere gelmesinde benimsenen Batı hayranlığını suçlamıştır. Yakup Kadri, Ermeni ve Yunan konularıyla ilgilide yazılar paylaşmıştır. Rumları ve Yunanlıları, Türk'ün düşmanı olarak görmüştür. Rum ve Yunan dükkanlarından ürün almama konusunda halkı uyaran Yakup Kadri, Ermeni meselesine ise Yunan tutumu kadar sert bakmamış yüzyıllardır Millet-i Sadıka olarak görülen Ermeniler'in Avrupa'nın oyununa düştüğünü yazılarında ifade etmiştir. Düşmanın silah ve sayısal olarak üstünlüğünü Türk halkının azim ve dirençle kırabileceğini ifade etmiş ve bu topraklarda verilen savaşı emperyalizmden kurtuluşun savaşı olarak değerlendirmiştir (Büyükarman, 2002; 25-38).

"İstikbal Gazetesi" mücadelenin ilk yılında basılmış ve Trabzon ilinin milli mücadele taraftarı olarak görülen bir gazetedir. Gazetenin sahibi ve başyazarı Faik Ahmet Barutçudur. Muhafaz-i Hukuk-i Milliye cemiyetinin basın ayağını oluşturmuştur. Gazete ilk yıllarında haftanın iki günü basılırken sonraki yıllarda her gün hizmet vermiştir. Anadolu Ajansı'nın haberlerine bolca yer verilmiş, yurttaki gelişmeler Trabzon halkına aktarılmaya çalışılmıştır. Pontus konusuna değinilmiş, Birinci TBMM seçim sonuçları ile ilgili bilgiler okuyucular ile paylaşılmıştır.

Tekalif-i Milliye emirleri diğer gazetelerde olduğu gibi İstikbalde gazetesinde de yayımlanmıştır. Batı cephesinde kazanılan zaferlerden detaylıca bahsedilmiş milletin moral ve motivasyonu sürekli artırılmaya ve orduya destek olunmasını sağlamaya çalışmıştır. Diğer bir husus ise Faik Ahmet'in yazılarında yerel yönetimler, bolşeviklik konularına bolca değinmesidir. Trabzon ilinde yapılan mitinglere sürekli katılmış ve çıkardığı notları okuyucuları ile paylaşmıştır. Sevr Anlaşmasını onaylayan İstanbul Hükümetini sert bir dille eleştiren gazete onları hain olarak nitelendirmiştir. Milletin bu hükümleri kabul edemeyeceği ve zulme başkaldıracağı paylaşılmıştır. İzmir'in kesinlikle Türk yurdu olduğunu ve bu durumdan asla taviz verilmeyeceği belirtilmiş, hukukun uygulanması gerekliliği ve İzmir'de çok büyük oranda Türkün yaşadığı meselesi vurgulanarak İzmir'in işgalci güçlere bırakılmayacağı aktarılmıştır. Gazetede Ermenistan konusunda Gümrü Anlaşmasının gayet doğru şekilde yapıldığına maddelerinin her iki taraf içinde uygun olduğuna kanaat getirilmiştir. Lozanda, İtilaf Devletlerinin hem İstanbul Hükümetini hem de Ankara'yı davet etmesinin kesinlikle kötü niyet unsuru olduğu belirtilmiştir.

Anadolu'nun en önde gelen gazetelerinden olan "İzmir'e Doğru" 16 Kasım 1919'da yayın hayatına başlamış ve mottosunu Kuva-i Milliye'nin bu ülkenin kurtuluşunun garantisini olarak oluşturmuştur. Balıkesir merkezli olan gazete İzmir'in Yunanistan tarafından işgalini konu edinilmiş ve İzmir'in başta olmak üzere tüm yurdun bu zulumden kurtulması üzerine yayınlar yapılmıştır. Gazetenin kurulma kararı Üçüncü Balıkesir Kongresinde alınmıştır. Mustafa Necati Bey önderliğinde yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin diğer önde gelen isimleri Esat Bey ve Vasıf Bey'dir (Kaya, 2008; 296). Gazete başlarda haftada üç gün yayınlanmış ancak ekonomik sıkıntılar sebebiyle yayın süresi iki güne düşürülmüştür. Yunan milisleri tarafından yayınlanmasına engel olmaya çalışılmış fakat gazete bir sembol haline gelmiş ve beklenilenden çok daha fazla satılmıştır. Üç bin kadar sayısının basıldığı ve çevre iller başta olmak üzere birçok ile servis edildiği dönemler olmuştur. Diğer şehirlerden özel olarak aboneleri bulunan Kuva-i Milliye ruhunu derinden hissettiren bir gazete halini almıştır. Toplumunu harekete geçirme potansiyeli olan isimlerin yaptığı mitingler özellikle yayınlanmış, konuşmaların içeriğiyle okuyuculara "düşmanı topraklardan atma" duygusu kazandırılmaya çalışılmıştır. Kara Fatma, Şerife Bacı, Gördesli Makbule gibi isimlerin kahramanlıkları okuyuculara aktararak "milli ruh" sağlanmaya çalışılmıştır (Ayhan, 2008; 334). Birliktelik duygusunun aşılması bağlamında cuma namazlarından sonra yapılacak mitinglerin haberleri paylaşılmış dolayısıyla halkın mitinglere katılımı sağlanmıştır. Öğüt gazetesinin haksız bir şekilde yayın hayatına son verilmesinin ardından gazete bu durumu okuyucuları ile paylaşmış ve düşman kuvvetlerine veryansın edilmiştir. Gazetenin bir numaralı ismi Mustafa Necati Bey, Wilson ilkelerinin hakkıyla uygulanmadığı ve Türklere karşı büyük bir haksızlık yapıldığını belirtmiştir. Türklerin diğer devletler gibi zalim olmadığı bilakis Rumların yıllarca hiç şiddet ve soyutlanma görmeden bu topraklarda yaşadığı ifade edilmiştir. Yunana karşı "düşman" algısı gazetede çekinmeden yapılmış sorunun onlara ancak anladıkları dilden cevap vererek çözüleceği yazılmıştır. San Remo Konferansında ülkenin adeta faciaya sürüklenmesi şeklinde alınan kararlara değinilmiş ve bu kararlar sert bir şekilde eleştirilmiştir (Kaya, 2008; 307). Gazete milli mücadele döneminde üstüne düşen görevi hakkıyla yapmış 1927 yılında yayın hayatına son vermiştir.

Şekil 3: İzmir'e Doğru Gazetesi'nin çıkarılmasına karar verilen Balıkesir Kongresi'nden

Milli Mücadeleye Muhalif Gazeteler

“Peyam-ı Sabah”, 1913 yılında kurulmuş, dokuz sene yayın yapmıştır. 1919 yılında gazetenin başına eski Dış İşleri Bakanı Ali Kemal getirilmiştir (Karahana, 2014; 45). Peyam-ı Sabah gazetesi milli mücadeleye kesinlikle karşı çıkmış bu süreçte Damat Ferit Paşaya olan desteğini sürekli vurgulamıştır. Ali Kemal, Dış İşleri Bakanlığını yürüttüğü dönemde Mustafa Kemal'in ordudan ihraç edilmesini istemiş lakin bu talebi kabul edilmemiş sonrasında görevinden ayrılmıştır. Mustafa Kemal'e karşı şahsi bir tavır içinde olduğunu söylemek gayet mümkündür. Bu durum yazılarında sürekli görülmüştür. Bakanlık görevi sonrası Peyam-ı Sabah gazetesinin başına geçen Ali Kemal İngilizlere karşı geçmişten beri hayranlık beslemekte ve onlara karşı sempati duymuştur. Paris Barış Konferansında alınan kararlar çerçevesinde İstanbul'un ana yurttan koparılacağını okuyucularına aktaran gazete, bu durumu şiddetle kınamış bilhassa İstanbul'un, Osmanlı Devleti'nin değişilmez başkenti olduğu ifade edilmiştir. Ülkenin bu kadar aciz bir duruma düşmesi artık iktidarda bulunmayan İttihat ve Terakkiye bağlanmıştır. Paris Konferansında İstanbul'u Osmanlıdan koparıp yeni başkentin İç Anadolu'ya çekileceğini paylaşan gazete boğazların da kontrolden çıktığını belirtmiştir. Londra Konferansından yirmi dört saat önce basılan sayıda, Türklerin bu konferansta nüfus olarak azınlıkta olduğu bölgelerden talep ettiği haklarından vazgeçmesi gerektiği vurgulanmış ve boğazların diğer güçlerden geri alınması gerekliliği aktarılmıştır.

Ali Kemal'e göre Ermeni konusunda Avrupalı devletlerin kesin tutumu Osmanlı için büyük bir tehdit oluşturmaktadır (Karahana, 2014; 66). Ülkenin içinde bulunduğu durumun Damat Ferit Paşa hükümetinin görevden ayrılmasından sonra daha da kötüye gittiği savunulmuştur. Gazetede Londra Konferansında İzmir'in alınmamasının gerekçesi İtilaf Devletleri ile gerekli olumlu münasebetlerin kurulamamasına atfedilmiştir. Peyam-ı Sabah'a göre Londra Konferansından sonra İstanbul'un alınması sonucunda Kuva-i Milliye'nin İtilaf donanmalarına

karşı silahlı mücadeleye girmesi kesinlikle yanlış ve geri dönülmesi gereken bir hamledir. Nitekim sonrasında anlaşma hükümlerine uymayarak İstanbulun işgali gerçekleşince bu durumun en büyük müsebbibi olarak Kuva-i Milliye işaret edilmiştir. Salih Paşanın istifasının ardından Damat Ferit Paşanın başbakan olmasıyla bu durumdan duyduğu memnuniyeti dile getiren Ali Kemal, İtilaf Devletleri ile daha sıkı pazarlıklar yapılabileceğini düşünmüştür. San Remo Konferansı sırasında şartlar Osmanlı'nın aleyhinde işlerken Peyam-ı Sabah gazetesi bu durumu halka sahte bir şekilde aksettirmiş, Damat Ferit Paşaya adeta toz kondurmamıştır. Bu olumsuzlukların en başında İzmir'in Yunanistan kontrolüne girmesi gelmektedir. Sevr Anlaşmasının şartlarının ağırlığına dikkat çeken Ali Kemal, bu durumun müsebbibi olarak yine itilaf devletleri ile iş birliğinde bulunmayan kuva-i milliyeyi işaret etmiştir. Yunanistanı, Avrupanın şımarık çocuğu olarak gören Ali Kemal; Yunanistan'nın İstanbul, Edirne, Aydın gibi yerlerin yönetimini kesinlikle sağlayamayacağını yazmıştır. Sevr Anlaşmasının getirdiği sonuçlardan üzüntü duyan gazete yine de bu itilaf devletlerinin sunduğu şartlara uyulması gerekliliğini ifade etmiştir. Mustafa Kemal'i Damat Ferit Paşaya suikast düzenlemekle suçlamıştır. Kuva-i Milliye'ye mensup kişilerin sivil halktan zorla para topladığı ve Anadolu halkının onları desteklemediği yazılmıştır.

Gümrü Anlaşmasında kazanılan zaferin manasız olduğunu ifade eden Ali Kemal bu durumun ülkenin bekası hususunda hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini savunmuştur. Bolşevikler ile olumlu münasebetlerin sahte olduğu yazıldığı gazetede Ruslara güvenilmemesi gerektiğini belirtilmiş, en büyük düşman oldukları gerçeğinin unutulmaması gerekliliği ifade edilmiştir. Batı cephesinde başarılar kazanılmaya başladıktan sonra Ali Kemal, Damat Ferit Paşanın, Kuva-i Milliye'ye dış gösteremediğini ve görevini bırakmasının vakti geldiğini ifade etmiştir. Doğu ve Batı cephesinde kazanılan zaferlerin nihayete erdirilemeyeceğini düşünmüş devleti büyük bir yıkımın beklediğini belirtmiştir. Peyam-ı Sabahta, Londra Konferansında iki tarafında çağrılmasının tuzak olduğu ve bu noktada beraber hareket edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. İstanbul Hükümetinin siyasi kanadı, Ankara ilinin askeri tarafı üstlenmesini önerilmiştir. İkinci İnönü sonrası dengelerin değiştiğini ifade eden Ali Kemal, İtilaf Devletlerinin Yunanistana eski desteği vermediğini ifade etmiştir. Eskişehir-Kütahya savaşının kaybedilmesinden sonra İngiltere ile anlaşarak Yunanistan'ın saf dışı edilebileceğini yazan gazete Ankara'ya hiçbir zaman destek vermemiştir.

Sakarya Meydan savaşı ve Büyük Taaruz sonrası askeri zaferlerin politik anlamda diğer devletlere kabul ettirilmeden hiçbir değeri olmadığı ve bunu başarmanın çok zor olduğu savunulmuştur. İkinci Abdülhamid dönemindeki Teselya Savaşı bu duruma örnek gösterilmiştir. Cephede alınan zaferlerin kesinlikle ölçüt olmadığını savunan Ali Kemal bu düşüncelerini; karşımıza moskof çıkar, Yunan çıkar, Bulgar çıkar, Sırp çıkar onlarla boğaz boğaza gelir çarpışır dururuz diyerek örneklendirmiştir (Karahan, 2014; 240).

Milli mücadeleye muhalif olan, Adana'da çıkarılan "Ferda Gazetesi" Osmanlı için büyük riskler oluşturan Mondros Ateşkesinden sonra Fransız askerlerin işgalinden itibaren yayın hayatına başlamıştır. Üç yıl yayın hayatını sürdüren gazete haftada iki gün basılmıştır. Adana'da milli mücadeleye karşıtlığı ile bilinen Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin sözcüsü konumunda bulunan gazetenin en önde gelen ismi Ali İlmî Efendi'dir. Fransa ile beraber hareket eden bu grup halkın milli mücadele yönündeki direncini kırmak için sürekli bu yönde yayınlar yapmıştır. Saltanatın devam etmesi gerektiğini düşünen gazete Damat Ferit Paşa hükümetinin yanında yer almıştır. İşgal kuvvetleri komutanlarının demeçlerini yayınlayan gazete, Türkler için en iyi yolun silahları bırakıp Fransız birliklerine karşı direnmek olduğunu paylaşmıştır. General Dofieux'un, Adananın Fransız yönetimine geçtikten sonra bölgeye adalet ve servet gelecek şeklindeki sözü Çukurova halkı ile paylaşmıştır (İslam, 2009; 163). İşgalden sonra Fransa yönetiminin aldığı kararları paylaşan gazete; Adana halkının izin belgesi, ikamet kağıdı gibi belgeleri almaları gerektiğini ifade etmiştir. Yüreğir vvasındaki bir

çarpışmadan sonra geriye çekilen Kuva-i Milliye için ‘‘kaç-kaç’’ şeklinde haber yapılan gazete halktan çok büyük bir tepki çekmiştir. Kuva-i Milliye’nin halkı aldattığını Fransızlar ile kesinlikle mücadele edemeyeceğini ifade eden gazete bu işgallerin artmasında da Kuva-i Milliye’yi suçlamıştır. Kuva-i Milliye’yi ‘‘çete’’ olarak tanımlayan gazete her geçen gün tepkisini arttırmıştır. Hürriyet ve İtilaf Partisi’nin Adana il başkanı Hafız Mahmut’un Kuva-i Milliye için kullandığı ‘‘Kuva-i Milliye kelimesi yalandır, maskedir bu adamlara inanmayın’’ şeklindeki sözleri gazetede yayınlanmıştır (Karahan, 1988; 135). Ankara’nın kendisini milletin temsilcisi olarak tanımlamasının ardından bu durumu kesinlikle kabullenmeyen Ferda Gazetesi, Osmanlı Padişahı bu milletin yegane temsilcisidir şeklinde haber yapmıştır. Mustafa Kemal ve arkadaşlarının milli mücadele hareketine ‘‘Milli Bakkaliye’’ yakıştırmayı yapan gazete bu harekete destek veren kişileri meczup olarak tanımlamıştır (İslam, 2009; 168). Bolşevikler ile yakınlaşan milli mücadele önderlerini eleştiren gazete bu durumun itilaf devletlerini öfkeliendirdiğini ifade etmiştir. Çukurovanın Türk yönetimine katılmasından sonra gazete yöneticileri milli mücadelenin nihayetlendirilmesini beklemeden ülkeden kaçmışlardır.

‘‘Alemdar Gazetesi’’ yayın hayatına 1911 yılında başlamıştır. 1913 yılında Mahmut Şevket Paşa suikastından sonra gazete beş sene kapalı kalmıştır. 1918 yılında tekrar piyasaya çıkan gazetenin başyazarı Refi Cavittir. Gazetenin diğer önde gelen isimleri ise Aka Gündüz, Mustafa Sabri, Ahmet Kadri gibi isimler olmuştur. Gazetenin tekrar kurulmasından iki sene sonra başyazarlığa Mahir Sait’in geldiği açıklanmıştır. Gazetede baş yazılarda Mustafa Sabri’nin nicel olarak önde olması dikkat çekmektedir. Milli mücadelenin karşısında olan gazete Kuva-i milliye hareketini ve Mustafa Kemali şiddetli bir şekilde eleştirmiştir. Hürriyet ve İtilaf Fırkasının eylemlerine destek olan gazete yönetimi İngiliz Muhipleri Cemiyeti ile de fazla şekilde içli dışlı olmuştur. Kurtuluşu, milli mücadelede değil büyük devletler ile olumlu diyalog sağlamakta gören gazete İttihatçı zihniyetin devamı olarak nitelendirdiği Kuva-i Milliyeyi ülkeye zarar vermekle suçlamıştır. Refi Cavit, yılanın zehrini kertenkeleden alması ile Kuva-i Milliye’nin de zehrini İttihat ve Terakki düşüncesinden almasına benzetmiştir (Tüzün, 2019; 25). Gazetenin bir diğer haberinde Kuva-i Milliye’nin çete olduğu ve halka zulmettiği haberi paylaşılmıştır. Sevr Antlaşmasının hükümlerinin ağır olduğunu kabul eden gazete yönetimi anlaşmanın imzalanmasından başka çare olmadığını aksi takdirde Osmanlı Devletinin tamamen silinip yok olacağını savunmuştur. Sevr Antlaşması’nın en çok Yunanistana fayda getirdiğini düşünen Mustafa Sabri, İzmir’in Yunanistana verilmesi hususunda İngiltereye kırılgan olduklarını belirtmiştir. Hilafet makamının kaldırılmayacağını ve İstanbul dışına çıkmaması gerektiğini savunan gazete bunun tersi olduğu takdirde İslam dünyasında kırılmalar olacağını sarf etmiştir. Refi Cavit’in ‘‘İngilizleri İstiyoruz’’ başlığı ile verdiği yazıda İngiliz Muhipleri Cemiyetinin direktifi ile ‘‘İngilizler ile hareket edelim; ilime, bilime ihtiyacımız var kurtuluşumuz ancak bu şekilde gerçekleşir’’ şeklinde bir ifadesi yayınlanmıştır (Tüzün, 2019; 39) İngiliz Muhipleri Cemiyeti’nin ülkenin diğer bölgelerinde yayılmasını ve yeni şubeler açmasını paylaşan gazete bu cemiyete olan desteğini yine göstermiştir. Sait Molla’nın düşünceleri birçok gazetede başka isimlerin altında paylaşılmıştır. Gazetenin sınırları zorladığı yazılarından biriside Anzavur’u Mustafa Kemal’e, Yunan’ı da Türke tercih ederiz şeklindeki yayınıdır. Mustafa Kemal ve kurmaylarının memleketlerini sevmediğini savunan gazete, delice hareketleriyle halkı zor duruma soktuklarını belirtmiştir. Kuva-i Milliye’nin çapulcu olduğunu ve eşkıyalık içinde olduğunu ve zihniyetlerinin sadece çalmak ve çürümek çerçevesinde şekillendiğini ifade etmiştir.

BULGULAR

Milli Mücadele döneminin basın üzerinden okunması, dönemin siyasal atmosferini anlamak için son derece elverişli bir zemindir. Zira gazeteler, yalnızca haber aktarma işleviyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda kamuoyunun şekillendirilmesinde, ideolojik yönelimlerin

meşrulaştırılmasında ve farklı siyasal kampların kendilerini ifade etmelerinde önemli araçlar olarak öne çıkmıştır. Bu bağlamda incelenen metinler, bir yandan “kurtuluş” fikrinin etrafında kenetlenen toplumsal enerjiyi, diğer yandan ise bu fikrin nihai aşaması olan cumhuriyetin ilanına yönelik kuşkuları, dirençleri ve alternatif tahayyülleri yansıtmaktadır. Özellikle İstanbul merkezli basında gözlemlenen temkinli ve çoğu zaman muhalif tavır, dönemin siyasal çoğulluğunu ve iktidar mücadelesinin basın yoluyla yürütülen yönlerini görünür kılmaktadır.

Elde edilen bulgular, basının Milli Mücadele sürecinde yalnızca tek sesli bir destek platformu olmadığını, aksine farklı ideolojik kampların mücadelesine ev sahipliği yaptığını ortaya koymaktadır. Bu çeşitlilik, hem ulusal birlik söyleminin inşa edilmesi önündeki engelleri hem de genç cumhuriyetin toplumsal meşruiyet kazanma sürecinde karşılaştığı güçlükleri açıklamaktadır. Kurtuluş mücadelesine gösterilen destek, çoğunlukla ortak bir tehdit algısı etrafında birleşirken; cumhuriyetin ilanı ile birlikte bu birliktelik çözülmüş, geleneksel otorite yapılarının devamını savunan kesimlerin direnci daha görünür hale gelmiştir. Bu durum, cumhuriyet fikrinin yalnızca askeri ve siyasi değil, aynı zamanda kültürel ve ideolojik bir mücadele alanı olduğunu göstermektedir.

Bununla birlikte, basında görülen direniş, modernleşme ve siyasal dönüşüm süreçlerine yönelik genel bir toplumsal refleks de ifadesi olarak değerlendirilebilir. Cumhuriyetin getirdiği radikal kopuş, özellikle monarşik düzenin sürekliliğini savunan ya da mevcut statükodan fayda sağlayan kesimler tarafından tehdit olarak algılanmıştır. Bu bağlamda gazetelerde dile getirilen eleştiriler ve kuşkular, yalnızca muhalif bir retoriğin ürünü değil, aynı zamanda geçiş sürecinin sosyo-politik sancılarının yansıması olarak okunmalıdır.

Sonuç olarak, Milli Mücadele dönemi basınına yönelik bu inceleme, erken Cumhuriyet’in siyasal kültürünü anlamak açısından kritik bir pencere açmaktadır. Gazetelerdeki destek ve direniş söylemleri, yalnızca dönemin siyasal mücadelelerini belgelemekle kalmamış, aynı zamanda toplumsal hafızanın inşasında da belirleyici bir rol üstlenmiştir. Bu nedenle, basının sunduğu çok seslilik, Cumhuriyet’in kuruluş sürecinin yalnızca bir zafer hikâyesi değil, aynı zamanda çeşitli dirençlerin, müzakerelerin ve ideolojik çatışmaların iç içe geçtiği bir tarihsel kesit olduğunu gözler önüne sermektedir.

SONUÇ

Türk Milleti, Mondros Ateşkesinden itibaren çok zor şartlar altında işgale maruz bırakılmış ülkenin en önemli vilayetlerine düşman donanmaları yerleşmiştir. Osmanlı Devletini sadece Anadolu coğrafyasında etkisiz bir devlet olarak görmek isteyen itilaf devletlerinin yıllardır belirlediği ideal gerçekleştirilmeye yaklaşmıştır. İstanbul Hükümeti bu duruma baş kaldırmak yerine çözümü itilaf devletleri ile olumlu diyaloglar kurmakta aramıştır. Bu çözüm yolu başta Mustafa Kemal olmak üzere Türk milletinin kabullenebileceği bir durum olmamıştır. Kuva-i Milliye ismiyle şekillenen milletin direniş öyküsü basın ile toplumsal ve politik bir boyut kazanmıştır. Millî Mücadele dönemi (1919–1923), yalnızca cephede değil, aynı zamanda basın alanında da yoğun bir mücadeleye sahne olmuştur.

İstanbul başta olmak üzere Ankara, İzmir, Adana, Konya gibi önemli vilayetlerde milli mücadeleye destek veren gazeteler ortaya çıkmıştır. Milli bilincin ve beraberliğin sağlanması bağlamında gazetelerin halkın direncini yükseltmesi, ülkedeki gelişmeleri paylaşması, itilaf devletlerinin ve İstanbul hükümetinin Türk milletine uyguladığı zulmün anlatılması milli mücadele yanlısı gazeteler sayesinde daha hızlı ve daha aktif şekilde aktarılmıştır. Bu bağlamda İrade-i Milliye, Tasvir-i Efkâr, İleri, İzmirli Doğru ve birçok gazetenin oluşturduğu direnç millete olumlu anlamda geçmiş Mustafa Kemale olan destek çıkış gibi büyümüştür. Ancak, basın organları arasında millî mücadele'yi destekleyenler olduğu gibi, milli mücadeleye karşı çıkanlar

da olmuştur. Milli Mücadeleye engel olmak isteyen Peyam-ı Sabah, Alemdar gibi dönemin önemli gazeteleri ise ülkenin ancak Avrupa Devletlerinin hakimiyeti altına girerek ayakta kalabileceğini savunmuş milli mücadele hareketine karşı çıkmıştır.

KAYNAKÇA

Akalın, s. (2004). Milli mücadele dönemi türk basınında tarihsel bir tartışma : manda mı? Himaye mi? Bağımsızlık mı? *Osmangazi üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü*, 16.

Ayhan, b. (2008). Kuva-yı millîye'nin propaganda gazetesi : izmir'e doğru . *Selçuk üniversitesi, sosyal bilimler dergisi*, 333-340.

Bayat, s. (2015). Milli mücadele döneminde konya halkının durumu ve babalık gazetesi. *Dokuz eylül üniversitesi , atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi enstitüsü*.

Büyükarman, d. A. (2002). Yakup kadri karaosmanoğlu'nun ikdam gazetesinde 1919-1922 yılları arasında yazmış olduğu makalelerin çevirimi-incelemesi. *Kocaeli üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü*, 225-238.

Demirci, h. (2019). Yeni şark gazetesine göre milli mücadele'de batı cephesi. *Atatürk üniversitesi, atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi enstitüsü*, 8-34.

Ersoy, b. (2019). "anadolu'da yeni gün" gazetesinde milli mücadele dönemi ekonomisi. *Marmara üniversitesi , sosyal bilimler enstitüsü*, 39.

Eski, m. (2009). Zonguldak'ta yapılan istiklal-i osmani günü. *Kastamoonu eğitim dergisi*, 218-226.

İslam, i. (1995). Milli mücadele'de yeni adana gazetesi. *Atatürk üniversitesi*, 10-76.

İslam, i. (2009). Milli mücadeleye muhalif bir gazete : ferda. *Dicle üniversitesi , ziya gökalp eğitim fakültesi dergisi*, 161-170.

Karahan, a. K. (1988). Milli mücadele basını. *Marmara üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü*, 27-34.

Karahan, k. (1988). Milli mücadele basını. *Marmara üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü*, 34.

Kaya, e. (2008). Milli mücadelede izmire doğru gazetesi. *Erzincan üniversitesi*, 296-309.

Kocabaş, e. (2019). Hadisat gazetesi. *Marmara üniversitesi, türkiyat araştırmaları enstitüsü*, 3.

Koçak, m. (2018). Tevhid-i efkâr gazetesinin milli mücadele'ye bakışı. *Marmara üniversitesi, türkiyat araştırmaları enstitüsü*, 1.

Tamer, a. (2003). İrade-i milliye (1919-1922) (kurtuluş savaşı'nın ilk resmi basın organının tarihi). *Ankara üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü*, 18.

Taşçı, c. (2015). Süleyman nazif'in hadisat gazetesindeki yazıları. *Marmara üniversitesi, türkiyat araştırmaları enstitüsü*, 3-24.

Tüzün, d. (2019). Türk basın hayatında muhalif tavır : alemdar gazetesi. *Aksaray üniversitesi*, 11-47.

Yalçınkaya, a. (2019). Vakit gazetesinde millî mücadele. *Atatürk üniversitesi, atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi enstitüsü*, 22-33.

Yetim, m. (2015). Birinci inönü zaferinden izmir'in kurtuluşuna kadar açık söz gazetesi'nde harici haberler. *Erzincan üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü*, 7.

Yılmaz, h. (2014). Peyam-sabah gazetesinde milli mücadele. *Marmara üniversitesi, türkiyat araştırmaları enstitüsü*, 54-240.